

ОГЛЯД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО БЮРО

1. ВСТУП

Із початком бойових дій держави мають обов'язок створити національне інформаційне бюро (НІБ) у випадках міжнародних збройних конфліктів та/або окупації, як це передбачено Третьою та Четвертою Женевськими конвенціями (ЖК) 1949 року.

Ключова роль НІБ полягає в тому, щоб вести облік осіб, які перебувають під захистом і знаходяться у руках супротивника, запобігати їх зникненню безвісти та інформувати сім'ї про їхню долю та місцезнаходження. Женевські конвенції не описують детально, як НІБ повинно бути організоване. Важливо, щоб воно могло отримувати та передавати інформацію, яка б надавала можливість ідентифікувати людей та швидко інформувати сім'ї, та щоб бюро могло робити це ефективно. Необхідні заходи, такі як встановлення чітких процедур створення та функціонування НІБ, повинні вживатися ще за мирного часу, щоб бюро могло запрацювати одразу після початку збройного конфлікту.

Зобов'язання щодо створення НІБ, а також зобов'язання, пов'язані з Центральним агентством Міжнародного Комітету Червоного Хреста з розшуку (ЦАР), становлять частину ширшої бази норм, які стосуються розділених, зниклих безвісти та померлих осіб.¹ Немає зобов'язання створювати НІБ у неміжнародних збройних конфліктах, але це можливо зробити, якщо такий крок вважатиметься корисним для виконання норм міжнародного гуманітарного права (МГП), що застосовуються в певному контексті.² У більш загальному сенсі функції НІБ можна також розглядати як частину готовності держави та спосіб виконання зобов'язань, щоб пов'язані з розділеними, зниклими безвісти та померлими особами, незалежно від класифікації ситуації.

2. ХТО ЦІКАВИТЬ НІБ ЗА ЖЕНЕВСЬКИМИ КОНВЕНЦІЯМИ?

А. Військові (ЖК I, II, III)

- Військовополонені та особи, які мають право на поводження як до військовополонених, що потрапили до рук супротивної сторони (ЖК III Ст. 122)³
- Поранені, хворі, особи, які зазнали корабельної аварії чи померлі особи, що потрапили до рук супротивної сторони (ЖК I Ст. 16-17, ЖК II Ст. 19; ЖК III Ст. 120)

Б. Цивільні особи (ЖК IV)

- «Особи, які перебувають під захистом»⁴, що перебувають під вартою понад двох тижнів, зобов'язані жити у визначеному місці або інтерновані (ЖК IV Ст. 136)
- Цивільні інтерновані особи, що померли під час інтернування стороною конфлікту, або окупаційною державою (ЖК IV Ст. 130)
- Діти на окупованій території, стосовно чиеї особи існують сумніви (ЖК IV Ст. 50(4))

¹ Наприклад, інші норми також стосуються карток-повідомлень про взяття в полон/інтернування, фіксування інформації про померлих та осіб, що позбавлені свободи, а також зобов'язань розшукувати усіх осіб, що вважаються зниклими безвісти внаслідок збройного конфлікту та інформувати їхні сім'ї: див. зокрема ст. 32-34 Додаткового протоколу I (ДП I) 1977 року та МКЧХ, *Дослідження звичаєвого міжнародного гуманітарного права*, норми 116, 117 та 123.

² Див., МКЧХ, *Дослідження звичаєвого міжнародного гуманітарного права*, норми 116, 117 та 123, які також застосовуються в неміжнародних збройних конфліктах.

³ «Військовополонені» - це комбатанти, які потрапили під владу ворога чи інші особливі категорії некомбатантів, яким надається статус військовополоненого в міжнародних збройних конфліктах, див: Женевська конвенція (ЖК) III, ст. 4; ДП I, ст. 44; та МКЧХ, *Дослідження звичаєвого міжнародного гуманітарного права*, норма 106.

3. ФУНКЦІЇ НІБ ЗА ЖЕНЕВСЬКИМИ КОНВЕНЦІЯМИ

А. Збирати та централізувати інформацію

Національні органи влади сторін міжнародного збройного конфлікту мають зобов'язання збирати інформацію про всіх осіб, що захищаються Женевськими конвенціями та перебувають під їхньою владою. Потім вони повинні надавати таку інформацію до свого НІБ, яке відповідає за збір і централізацію інформації для подальшої передачі. Національні органи влади також повинні вимагати від усіх служб та відділів, які можуть мати таку інформацію, якнайшвидше передавати її до НІБ.⁵

Тип інформації, яку повинно збирати НІБ, дещо різниться залежно від категорії осіб, про яких йдеться. Щодо осіб усіх категорій бюро повинно зібрати інформацію про їхню особу. Воно також повинно збирати інформацію про будь-які вжиті заходи та постійно оновлювати дані, включаючи інформацію про переведення, звільнення та смерть.⁶

Б. Передавати інформацію Центральному агентству з розшуку

Основним обов'язком НІБ є передача інформації «негайно» та «найшвидшим шляхом» відповідним державам через ЦАР з метою інформування сімей.

В. Отримувати запити та відповідати на них

НІБ також повинно відповідати на всі запити, які воно отримує щодо осіб, котрі перебувають під захистом. Якщо НІБ не володіє необхідною інформацією для надання відповіді, воно повинно самостійно направити відповідні запити, щоб отримати її щойно це дозволять обставини, але не пізніше закінчення активних бойових дій.

Женевські конвенції не уточнюють, хто може запитувати інформацію від НІБ. Запити можуть надходити від різних людей, установ, зокрема ЦАР, супротивної сторони, гуманітарних організацій (наприклад, МКЧХ чи національних товариств), а також членів сімей. Національні органи влади можуть (і зазвичай на практиці вони це роблять) вирішити направляти запити через ЦАР. Важливо, щоб запитувачі знали, куди їм звертатися, та отримали відповідь.

НІБ і ЦАР повинні брати до уваги прохання від осіб, які перебувають під захистом, не надавати інформацію про них певній державі через побоювання, що вона буде використана проти них чи їхніх сімей.⁷ У таких випадках НІБ все одно повинно передати інформацію ЦАР, яке може прийняти рішення не передавати її далі.

Г. Збирати та пересилати особисті речі

НІБ також відповідає за збирання всіх особистих цінних речей, залишених особами, котрі перебувають під захистом але більше не в руках супротивної сторони, бо їх було звільнено, репатрійовано, або речей тих, хто втік або помер, а також речей загиблих військових супротивної сторони, що були зібрані на полі бою. Воно має пересилати згадані цінні речі відповідним особам самостійно чи, якщо це необхідно, через ЦАР.

---

⁴ За ЖК IV особами, які перебувають під захистом, є ті, хто в будь-який момент та за будь-яких обставин опиняються, у разі конфлікту чи окупації, під владою сторони конфлікту або окупаційної держави, громадянами яких вони не є. Громадяни нейтральних держав та держав, союзними з воюючою, не вважаються особами, які перебувають під захистом на території власної держави, що є стороною конфлікту. Однак громадяни нейтральних держав, які опинилися на території, що окупована стороною конфлікту, належать до осіб, що перебувають під захистом. Див. ЖК IV, ст. 4

⁵ ЖК III, ст. 122; ЖК IV, ст. 136-137.

⁶ Це включатиме щонайменше ім'я (імена); прізвище (прізвища); дату народження; звання, армійський, полковий, особовий чи серійний номер військовослужбовців; інформацію про державу походження та їхню сім'ю: ЖК III, ст. 122 та ЖК IV, ст. 138.

⁷ ЖК IV, ст. 137(2) чітко вимагає, щоб НІБ не передавало інформацію, якщо це може завдати шкоди відповідній особі чи її сім'ї. У Коментарі від 2020 року до статті 122 ЖК III зазначається, що «абсолютний характер цього зобов'язання має бути узгоджений із захистом від передачі інформації, що може зашкодити відповідній особі та/або її сім'ї» (пункт 4737).

4. ДОДАТКОВІ ФУНКЦІЇ, ЯКІ МОЖУТЬ ПОКЛАДАТИСЯ НА НІБ

Держави можуть вирішити покласти інші функції на свої НІБ, включаючи ті, які визначені в Женевських конвенціях, але прямо не передбачені для них, якщо це вважатиметься корисним у певному контексті. Важливо, однак, щоб це не шкодило іншим функціям, виконання яких вимагається від НІБ. Додатковими функціями можуть бути такі:

- додаткові функції в інтересах осіб, що вже охоплюються НІБ, які стосуються інших захищених цивільних осіб та осіб в руках супротивної сторони, на яких поширюється дія ДП І, наприклад, направлення іншої інформації та документів, які держава повинна передати до ЦАР, реєстрація осіб, які перебувають під захистом та передача карток-повідомлень про взяття в полон/інтернування до ЦАР/сім'ям;
- функції в інтересах громадян цієї ж держави, які перебувають в руках супротивної сторони, наприклад, слугувати координаційним центром для їхніх сімей (отримувати інформацію від ЦАР щодо власних громадян та передавати її сім'ям; передавати сім'ям картки-повідомлення про взяття в полон/інтернування, отримані від супротивної сторони тощо).

5. СТВОРЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ НІБ

У Женевських конвенціях не вказано, яка установа або служба повинна створювати НІБ та керувати його роботою. Оскільки в кінцевому підсумку держави несуть відповідальність за належне функціонування НІБ, самі НІБ повинні завжди підтримувати зв'язок зі своїми національними органами влади. На практиці деяким національним товариствам було доручено виконувати функції НІБ.

Женевські конвенції не уточнюють, яку структуру повинно мати НІБ або як повинно працювати. Хоча створення спеціальної офіційної/окремої структури під назвою «Національне інформаційне бюро» може бути не завжди необхідним, держави повинні мати чіткі процедури та/або механізми та надавати необхідні ресурси для повного виконання зобов'язань держав та для того, щоб НІБ мало змогу ефективно виконувати свої функції з початку міжнародного збройного конфлікту та/або окупації.

МІСІЯ

Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ) є неупередженою, нейтральною та незалежною організацією, цілі й завдання якої мають виключно гуманітарний характер і полягають в тому, щоб захищати життя й гідність людей, які постраждали через збройні конфлікти та інші ситуації насильства, і надавати їм допомогу. Поширюючи та укріплюючи гуманітарне право й універсальні гуманітарні принципи, МКЧХ докладає усіх зусиль, щоб запобігти стражданню людей. МКЧХ, заснований у 1863 р., стоїть біля витоків Женевських конвенцій та Міжнародного Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця. Він спрямовує та координує міжнародну діяльність Руху в збройних конфліктах та інших ситуаціях насильства.

- facebook.com/icrc
- twitter.com/icrc
- instagram.com/icrc

Міжнародний Комітет Червоного Хреста
19, avenue de la Paix 1202
Женева, Швейцарія
Т +41 22 734 60 01
shop.icrc.org
© МКЧХ, серпень 2022 року